

УДК 640.441

Андрій Сова

*д-р іст. наук, доцент,
доцент кафедри олімпійської освіти,
Львівський державний університет
фізичної культури імені Івана Боберського*

«ПОТРІБНА У ЛЬВОВІ КАВАРНЯ, У КОТРИЙ БУДУТЬ ГОВОРИТИ ВИКЛЮЧНО ПО-УКРАЇНСЬКИ»: ІВАН БОБЕРСЬКИЙ ПРО КАВУ, ГОСТИННІСТЬ ТА УКРАЇНЦІВ

Нещодавно виповнилося 149 років від дня народження відомого українського педагога, громадського та військово-політичного діяча, видавця, редактора, журналіста, мецената Івана Боберського (1873–1947). Про його суспільно-культурну та військово-політичну діяльність з'явилось вже достатньо багато розвідок [3]. Однак чимало таємниць пов'язано з його повсякденним життям. Мало кому відомо, що у житті І. Боберського кави займала особливе місце. Відомості про це знаходимо у його щоденнику, листуванні, різних замітках в особистому архіві.

Цінним джерелом, що вказує наскільки І. Боберський полюбляв каву є його «Дневник» (щоденник). Документ охоплює час від 15 вересня 1918 р. до 22 травня 1919 р. і був написаний в кінці Першої світової війни та початку польсько-української війни [4]. Перебуваючи в еміграції, спочатку з 1920 р. у Канаді, а з 1932 р. – у Югославії, І. Боберський упорядкував щоденник (22 жовтня 1944 р. – кінцева дата упорядкування записів) й один примірник надіслав до «Українського музею» в Празі (цей примірник згодом опинився у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України), другий – до Національної бібліотеки у Відні, третій – Осередку української культури і освіти у Вінніпезі. У 2003 р. третій примірник «Дневника» І. Боберського упорядкував та опублікував історик Юрій

Мицик [2]. Нещодавно вдалося опрацювати два примірники «Дневника», що зберігаються в Києві [5] та Вінніпезі [1].

У 1918 р. І. Боберський писав свої нотатки у різний час доби та за різних обставин. Частина записів зроблено ним у кав'ярнях (тоді писали – каварні) Львова та Відня. Час від часу він вказував навіть ціни на каву. У «Дневнику» І. Боберського за 1918 р. знаходимо декілька цікавих записів про каву та поціновувачів цього запашного напою:

«Дня 26.IX.1918, четвер, Львів

Вечером йду до молочарні Вовка. Власник виглядає дійсно дещо вовкувато на лиці і в поведенню. Але це українець і треба подивляти, що держиться на поверхні і дає добрі страви. Вечеря коштувала мене із 30 корон. Говорю з Михайлом Возняком. Він спокійний і скромний. Хочє оцінювати українське письменство, як воно росте і як виглядає, що треба додати до нього і як плекати, щоб виховало нарід, свідомий своїх обов'язків і прав. Письменство все є сніданням, або обідом, або вечерею, або перекусом для ума, щоб набирал більшої сили.

Пишу це в каварні «Сансусі». На Західнім фронті, а також над Вардаром перемагає Антанта. До вивідчика часопису «Daily Telegraph» сказав головний вождь Фош: «Ми переступили верх гори і йдемо в діл. Коли дістанемо розгін ляміни, тим ліпше».

Кава і три тістечка 4 корони, напивонок для пивничного і для платіжного по 20 сотиків. Година 1-ша в ночі.

Дня 11-го жовтня 1918, п'ятниця, Відень

В прегарній каварні «Райхстрат» обговорив з Білинським видання творів Руданського з мистецько виконаними образцями. Село і місто повинні читати українські книжки, але книжки мають притягнути змістом і виглядом.

Пшеничну муку, яку я привіз для жени, попакував я і виложив на шафу в бюрі управи, щоб лишилась сухою. Чай і кава у Відні все ще добрі, але харчів мало. Місто посідає особливий чар, як ніяке друге німецьке місто в Європі. Навіть війна не потрафила поспути природної ввічливости віденців.

Дня 13-го жовтня 1918, неділя, Львів

По тих бурливих розмовах пішов я успокоїтись до каварні «Roma» при площі Фредри, де збігається сім вулиць. Камениця в шкотським стилю, каварня в приземеллю (партері) дуже приязна.

Дня 21 жовтня 1918, понеділок, Львів

Ми [разом з Сенем Горуком.– А. С.] зайшли оба до каварні поговорити і переглянути часописі.

Дня 22.X.1918, вівторок, Львів

Рано несучи білля до прання, на снідання п'ю каву в Центральці. Професор Юрко Рудницький питає мене, коли піде до друку його повість, що її купив «Сокіл-Батько». Відповідаю: «Хочемо печатати, дохід потрібний на закупню землі під «Український город», але якийсь неспокій довкола».

Дня 24.X.1918, четвер, Львів

На снідання в Центральці стрічаю Горука і Панчака. Панчак має дивно поморщене, старе лице, хочай молодий. Переходить попри нас Северин Левицький, вже сивий, а прецінь цілком не старий. Кава коштує 1 корону, три тістечка по короні, снідання виходить якесь дороге.

Між 1-шою і 2-гою, на обіді, укладаю лист до архикнязя. Йду до народної гостинниці і заповідаю Букшованному, що о 7-мій передам йому лист до Вишиваного. Заходжу до каварні, є Цегельський, передаю йому нарис листа, чи не додасть якої замітки.

Дня 28.X.1918, понеділок, Львів

Читаю і пишу в Музеї, потім на каварні. Всі каварні не наші. З цілої Галичини приїздить українці до Львова і не потрапили уладити й утримати навіть однієї української каварні. Коли я одного разу зайшов в Празі до якоїсь каварні при площі Вячеслава і замовив в німецькій мові каву, удали, що мене не видять. Чекаю, чекаю, чекаю, чекаю, нема кави. Тоді відозвався я до обслуги по-українськи. Зрозуміли, що мають перед собою якогось слов'янина, який в чеській каварні відважився герготати по-німецьки. Подали каву, цукор і краюну булку з приязним усміхом. Потрібна у Львові каварня, де говорять зі слов'янами виключно по-українськи, стіни украшені на український лад, прислуга у вишиваних сорочках і синіх жупанах. Кава, печиво, всякі напитки мусили б бути перворядної якості. Це могло б статись, коли б свої однодушно підперли свого.

Замовляю кілька тістечок і пишу далі. Якось жадоба солодошей, бо чуюсь змучений.

Дня 29.X.1918, вівторок, Львів

В молочарні кава з молоком 8 корон. Приніс я з собою 12 яєць, щоб в молочарні зварили мені на твердо. Це домашній припас. В каварні

кава, чай і булочки 2,70 корон. Гроші стають якісь безсильні супроти хліба, молока і масла.

Дня 2.XI.1918, Львів, субота

На вечерю вийшов я скорше, бо вчора прийшов перед замкнені двері. Приніс я два медівники для Добрянського. Зайшов однак ще на короткий час до каварні Сансусі на часописі. Читаю, якийсь панок зближається до мого столика, показує на котрийсь часопис і каже: «Czy mogę prosić?». Відповів я дуже ввічливим тоном: «Прошу дуже, свобідне». «Nie rozumię, wolne?» – відповів панок, взяв часопис, вернув до свого стола і говорив голосно до пивничого: «Панімаєте? Это істинно рускі народ. Маєте гаварить только па рускі. З мной не шуткі». Повтаряв це кілька разів, голосно на цілу порожню каварню, бо сидів в ній лишень він і я. Пивничий нічо йому не відповідав, але коли приносив мені каву, запитав зниженим голосом: «Чи безпечно?» – Успокоюю його відповіддю: «Стійки ходять, длячого малоб бути небезпечно». Часописі прочитані, плачу вісім і пів корони, одягаю плащ, припоясую ремінь з багнетом, надіваю мазепинку на голову. Панок дивиться люто, але нічо не говорить. Я також нічо не кажу і виходжу мовчки з каварні. Спішусь до Музея, де пакуємо до 9-тої години.

Дня 3.XI.1918, неділя, Львів

Йду на снідання до Вовка. Дві кави і медівник 3 корони. Питаю Вовка: «Робили ви вчора службу?» – «Був я до 8-мої в Народнім Домі. Надіхали фаєрвахи і їх наші гальмували. Стрілили, бо не хотіли станути, а потім їх завернули. А одного з наших вбили, таки наші». Не питаю дальше, бо це вже може бути видумка, щоб щось нечуваного оповісти.

Дня 14.XI.1918, четвер, Львів

Під червоною плахтою з військового намету не змерз я нині в ночі. Випив каву з цукром, дві склянки, яку набрав я собі впрост з возової кухні на подвір'ю Ратуша.

Дня 15.XI.1918, п'ятниця, Львів

Рано, по каві пійшов я до намісництва. При каві був молоденький хорунжий в чоботах з холявами і з острогами. Десь, видно, служив в провіантовім таборі. Тепер не їде на коні, ані на возі. Пощо йому острогів? Командант залоги магістрату також з острогами і в високих жовтих чоботах. Харчовий Метельський також з острогами. Всі опинились з поля на бруці.

На вечерю пироги і кава, але я голоден.

Дня 16.XI.1918, субота, Львів

Студінь. В ночі треба вставати і бігати на малу сторону до виходка, де тихо стоїть вонюче озеро. Не пю кави на снідання, хочу їсти лишень хліб, який має мені видати капраль Гера, але його нема в «Портієрці».

Дістаю на вечерю яєчницю, каву з молоком і хліб. Не відчуваю, що я заспокоїв голод по цілодnevній біганині.

Дня 17.XI.1918, неділя, Львів

В ночі зимно на підлозі спати. Я скулився в четверо, щоб не замерзнути, встав захриплий, з болем голови, голоден, голоден. Кави не пив я, бракувало мені до цього рішучости, взяв я лишень один бохонець хліба через крати на два дні, зів скірку, сховав мякушку в шуфляду і вийшов.

Лікар поляк, що зачіпив мене одного разу в центральній каварні, заговорив до мене в городі по українськи, що має много роботи. Кожний робиться приємний і не знає, як збути свою чемність при зміні порядку.

Дня 18.XI.1918, понеділок, Львів

На обід росіл з макаронем, мясо з бульбою і капустою, без смаку, бо без ніякої заправи. До того горнятко кави. Я був ситий і не боявся зимна і перестуди.

Дня 19.XI.1918, вівторок, Львів

На снідання одержав я білу каву. Нині дістав я два бохонця хліба. Незнаю, чому два, а не оден. На обід юшка, мясо з бульбою, макаран з яблуками. Виглядає на празник, але пайки малі».

Про любов І. Боберського до кави можна почерпнути відомості з листування українських діячів першої половини ХХ ст. Так, історик та громадсько-політичний діяч В'ячеслав Липинський у своїх листах до голови Представництва ЗУНР у Канаді Осипа Назарука, високо оцінюючи роботу І. Боберського у 1922–1923 рр., вважав його «перенасиченим “каварняною філософією” інтелігентом» [3, с. 284].

Кав'ярні за часів І. Боберського були місцем, де не тільки можна було посмакувати кавою, а й центрами суспільно-культурного життя. Там читали свіжі газети, дискутували, грали в шахи, вирішували важливі актуальні питання того часу.

Ключові слова: Іван Боберський, кава, гостинність.

Список використаних джерел

1. Боберський І. Дневник 15.IX.1918–22.V.1919. 182 арк. / Іван Боберський // Осередок української культури і освіти у Вінніпезі.
2. Боберський І. Щоденник, 1918–1919 рр. / упоряд. Ю. А. Мицик. – Київ : КМ Академія, 2003. – 260 с.
3. Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність : монографія / Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Центр незалежних історичних студій. – Львів, 2019. – 512 с.
4. Сова А. Іван Боберський і Листопадові події у Львові 1918 року / Андрій Сова // Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2020. – Вип. 8. – С. 185–211.
5. Щоденник Івана Боберського за 1918–1919 роки // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 4379. – Оп. 1. – Спр. 21. – 183 арк.